

§ 28. Вялікія еўрапейскія кампазітары XVII стагоддзя

Музычнае мастацтва барока, гэтак жа як і іншыя віды мастацтва, характарызуецца паглыбленнем ва ўнутраны свет чалавека. Манументальнасць жанраў, эмацыянальныя кантрасты, экспрэсія, дэкаратыўнасць элементаў... Ярчэй за ўсё рысы барока выявіліся ў музыцы двух найвялікшых нямецкіх кампазітараў — *Іагана Себасцьяна Баха і Георга Фрыдрыха Гендэля*.

«Дваіны партрэт» на фоне часу. У музычных творах І. С. Баха і Г. Ф. Гендэля мудрагеліста пераплятаюцца рысы барока і класіцызму. Дыялогі асноўных мастацкіх кірункаў эпохі адлюстраваліся ў творчых партрэтах абодвух майстроў.

Кампазітары былі сучаснікамі. Яны нарадзіліся ў адзін год у правінцыйных гарадках Германіі, шмат працавалі, зносячы ўдары лёсу, і ніколі не сустракаліся. Бах, пражыўшы 65 гадоў, пакінуў пасля сябе шмат дзяцей. Чацвёрта з іх сталі музыкантамі і вядомымі кампазітарамі. Гендэль перажыў Баха на 9 гадоў. Да канца жыцця абодва кампазітары страцілі зрок, але па-ранейшаму захавалі чуласць да ўспрымання навакольнага свету.

Бах і Гендэль валодалі рознымі характарамі. Бах пры ўсёй наравістасці быў лагодны, схільны да жартаў, ветлівы ў зносінах з музыкантамі і горды з начальствам. Ён адрозніваўся працавітасцю, цяпленнем, спакойнай упартасцю. Гендэль, наадварот, быў славалюбівы, амбіцыйны і велічны. Бах ніколі не пакідаў роднай Германіі. Ён годна працаваў арганістам і кіраўніком харавой капэлы ў царкве. Гендэль таксама служыў на гэтых пасадах, але не толькі ў Германіі. Ён жыў і плённа тварыў у Італіі, потым у Англіі, дзе нават атрымаў англійскае грамадзянства. Але, нягледзячы на гэта, ён заўсёды заставаўся нямецкім нацыянальным кампазітарам.

Іаган Себасцьян Бах
за арганам

Угадайце, з якімі музычнымі творамі Баха і Гендэля вы пазнаёміліся на ўроках мастацтва раней.

«Бах не новы, не стары, ён — вечны». У творчасці Іагана Себасцьяна Баха поліфанічная музыка дасягнула найвышэйшага росквіту. Музыкальныя тэмы яго шматгалосных твораў абвешчаюць слухачу пра важныя хрысціянскія

каштоўнасці. Гэта тэмы ахвярнасці і пакуты, веры ў гармонію свету і маральнага подзвігу ў імя шчасця людзей.

Трагічная і ўзвышаная *Чакона* завяршае *Другую партыту рэ мінор для скрыпкі сола*. Гэтая велічная п'еса-танец пабудавана на шматразовым правядзенні асноўнай тэмы са зменамі. Сумная экспрэсія ненадоўга змяняецца светлымі фарбамі і затым зноў вяртаецца. Дзякуючы вялікім хвалям развіцця мелодыя скрыпкі дасягае сапраўды арганнага гучання. Так, у творчасці Баха аформіліся традыцыі нямецкай поліфанічнай ігры на скрыпцы.

Цікавы факт

Брандэнбургскі канцэрт № 2 Фа мажор Баха ўвайшоў у фонд залатой пласцінкі касмічнага апарата «Вояджер». Яна характарызуе гукавую разнастайнасць Зямлі, адрасавана пазаземным цывілізацыям і адпраўлена з «Вояджарам» у космас у 1977 годзе.

Вобразы святла і радасці знайшлі ўвасабленне ў *першай частцы Брандэнбургскага канцэрта № 2 Фа мажор*. Жывое, энергічнае гучанне інструментаў у высокім рэгістры стварае ўражанне трапяткога шматгалоснага гоману. Бах прадстаўляе ў сваіх творах характэрны для музыкі барока прынцып канцэртавання. Ён заснаваны на паслядоўным развіцці тэмы рознымі групамі аркестра — вялікай і малой. Прынцып спаборніцтва-дыялогу дасягае ў Баха поліфанічнай дасканаласці.

Выразна і голасна гучыць арган у *Такаце і фузе рэ мінор*. Гэты поліфанічны цыкл адрозніваюць драматызм і бурная патэтыка. Таката выконвае ролю ўступлення да фугі. Яна пабудавана на кароткіх, але яркіх воклічах, якія прыцягваюць увагу. З першых жа гукаў мы адчуваем драматычны напал і напружанне. Яны паступова ўзрастаюць і ахопліваюць усю прастору, чакаючы з'яўлення тэмы фугі. Фуга гучыць як працяг такаты, але адрозніваецца бесперапыннасцю і імкліваасцю развіцця, густым гучаннем шматгалосся.

Выразна і голасна гучыць арган у *Такаце і фузе рэ мінор*. Гэты поліфанічны цыкл адрозніваюць драматызм і бурная патэтыка. Таката выконвае ролю ўступлення да фугі. Яна пабудавана на кароткіх, але яркіх воклічах, якія прыцягваюць увагу. З першых жа гукаў мы адчуваем драматычны напал і напружанне. Яны паступова ўзрастаюць і ахопліваюць усю прастору, чакаючы з'яўлення тэмы фугі. Фуга гучыць як працяг такаты, але адрозніваецца бесперапыннасцю і імкліваасцю развіцця, густым гучаннем шматгалосся.

Выразна і голасна гучыць арган у *Такаце і фузе рэ мінор*. Гэты поліфанічны цыкл адрозніваюць драматызм і бурная патэтыка. Таката выконвае ролю ўступлення да фугі. Яна пабудавана на кароткіх, але яркіх воклічах, якія прыцягваюць увагу. З першых жа гукаў мы адчуваем драматычны напал і напружанне. Яны паступова ўзрастаюць і ахопліваюць усю прастору, чакаючы з'яўлення тэмы фугі. Фуга гучыць як працяг такаты, але адрозніваецца бесперапыннасцю і імкліваасцю развіцця, густым гучаннем шматгалосся.

Орган блистал многоголосьем,
Обвалом солнечных октав
Он ставил тысячи вопросов...

У. Янке. «Арган Іагана
Себасцьяна Баха»

Праслухайце на кампакт-дыску творы І. С. Баха, пералічаныя ў параграфі. Ці знаёмыя яны вам? Пазнаёмцеся з сучаснымі інтэрпрэтацыямі гэтых твораў. Як вы думаеце, чаму музыка Баха і сёння цікавіць выканаўцаў?

Гераічны стыль Гендэля. Фігура Георга Фрыдрыха Гендэля ў музычным мастацтве ўяўляецца тытанічнай. Кампазітар звяртаецца ў сваёй творчасці да гісторыі, антычных і біблейскіх сюжэтаў. У яго творах увасабляюцца ідэі гераічнага подзвігу і грамадзянскага абавязку. Тым не менш, нягледзячы на такую ўзнёслую тэматыку, музыка Гендэля была зразумелай і даступнай масаваму слухачу.

У *араторыі* — буйным вакальна-сімфанічным жанры з развітым сюжэтам — кампазітар Гендэль звярнуўся да шырокай аўдыторыі. У яе канву ляглі біблейскія сюжэты і вобразы, у якіх адлюстраваны моцныя характары і вострыя драматычныя канфлікты. Маштабнасць Гендэля можна адчуць, праслухаўшы хор «Алілуя» з *араторыі* «Месія». Гэтая велічная хвалебная песня ўзносіць сілу чалавечага духу, перамогу і свабоду народа. Хор заснаваны на мелодыі пратэстанцкага харала «Прачніцеся, голас нас склікае!». Прызыўныя інтанацыі, паўторы кароткіх фраз, гучная дынаміка перадаюць урачыстасць яго музыкі.

Гендэль, з'яўляючыся афіцыйным кампазітарам англійскіх каралёў, увасобіў у музыцы любоў грамадзян да забаўляльных мерапрыемстваў на адкрытым паветры. Музычныя творы, якія выконваліся на гэтых мерапрыемствах, належаць да *пленэрнага жанру*, што азначае «музыка на адкрытым паветры». Сюіты для вялікага аркестра «Музыка на вадзе» і «Музыка феерверку» Гендэля адрозніваюцца барочнай пышнасцю, арыгінальнасцю, знаходлівасцю ідэй і смеласцю іх рэалізацыі. Дзякуючы інтанацыям, характэрным для музыкі таго часу, творы адразу знайшлі водгук у публіцы.

Георг Фрыдрых Гендэль
за клавесінам

Цікавы факт

У Англіі хор «Алілуя» заўсёды слухаюць стоячы. Такое шанаванне музыкі Гендэля ўпершыню прадэманстравала кароль Георг II. Па яго загадзе ў цэрквах патрабавалася слухаць гэты хор стоячы, як малітву.

Праслухайце на кампакт-дыску хор «Алілуя» з *араторыі* «Месія» Гендэля, ахарактарызаваны ў параграфу. У чым заключаецца адрозненне гераічнай музыкі ад забаўляльнай?

Творчасць Баха і Гендэля — вяршыня музычнага барока. Абодва кампазітары па-рознаму адлюстравалі супярэчнасці паміж навакольным светам і чалавекам. Філасофская музыка Баха і дэмакратычныя творы Гендэля ўславлілі нямецкую кампазітарскую школу, якая стала з часам здабыткам усяго чалавецтва.

Пытанні і заданні

1. У Германіі словы «Бах» і «музыка» на працягу некалькіх стагоддзяў былі сінонімамі. Чаму? У пошуках адказу правядзіце невялікае даследаванне.

2. Любімым музычным інструментам І. С. Баха быў арган. Ігра на аргане патрабуе не толькі выканальніцкіх навыкаў, але і майстэрства кіравання гэтай складанай машынай. Разгледзьце выяву аргана на дадатковай старонцы. Вывучыце яго канструкцыю. Што вас больш за ўсё ў ёй здзівіла?

3. І. С. Бах стварыў выдатныя творы на рэлігійную тэматыку. Праслухайце ў інфармацыйных крыніцах арыю альта «Злітуйся нада мною» з араторыі «Страсці па Мацвею». Якое ўражанне на вас зрабіла гэтая музыка? Якімі сродкамі музычнай выразнасці кампазітар перадае шчырую просьбу чалавека?

4. Яркімі прадстаўнікамі барока лічаць трох кампазітараў — Баха, Гендэля і Вівальдзі. Пазнаёміўшыся з музыкай гэтых кампазітараў, назавіце рысы, што аб'ядноўваюць іх творчасць. Якія з іх з'яўляюцца характарыстыкамі стылю барока?

5. Прэм'ера сюіты «Музыка феерверку» Гендэля была незвычайнай. З дапамогай інфармацыйных крыніц даведайцеся пра кур'ёзную сітуацыю, якая здарылася на прэм'еры. Раскажыце пра гэта ў класе.

6. Праслухайце ў інфармацыйных крыніцах твор «Садок-святар» Гендэля. Гэтая ўрачыстая музыка была напісана для цырымоніі караначыі англійскага караля Георга II. Які сучасны гімн можна пазнаць у гучанні гэтага твора? Якія рысы музыкі Гендэля дазваляюць ёй быць сучаснай і ў нашы дні?

Творчая майстэрня

7. У Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы ў 2009 годзе адбылася прэм'ера спектакля «ГендэльБах» паводле п'есы нямецкага драматурга Паўля Барца. Аўтар прапанаваў глядачам паразважаць, якой магла б атрымацца сустрэча двух нямецкіх кампазітараў. Як вы думаеце, што сказалі б пры сустрэчы адзін аднаму вялікія музыканты? Сваё меркаванне прадстаўце ў інсцэніроўцы.